

ВПЛИВ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

THE INFLUENCE OF FOREIGN INVESTMENT ON THE SOCIO-ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE

Щербань О.Є.

магістр,

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Сімахова А.О.

кандидат економічних наук,

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Сучасний соціально-економічний стан України характеризується як кризовий через внутрішні та зовнішні чинники, що впливають на національну безпеку. Іноземні інвестиції відіграють важливу роль у створенні сприятливих умов для соціально-економічного розвитку України. Найголовніше, що прямі іноземні інвестиції можуть бути джерелом не тільки капіталу, а й нових технологій, створення робочих місць, навичок управління та систем маркетингу. Ці ресурси, своєю чергою, стимулюють конкуренцію, розвиток інновацій, накопичення капіталу, а отже, створюють основу для підвищення добробуту населення та соціально-економічного зростання.

Ключові слова: іноземне інвестування, прямі інвестиції, соціально-економічна безпека України, розвиток.

Современное социально-экономическое положение Украины характеризуется кризисным состоянием через внутренние и внешние факторы, влияющие на состояние национальной безопасности. Иностранные инвестиции играют важную роль в создании благоприятных условий для социально-экономического развития Украины. Самое главное, что прямые иностранные инвестиции могут быть источником не только капитала, но и новых технологий, создания рабочих мест, навыков управления и систем маркетинга. Эти ресурсы, в свою очередь, стимулируют конкуренцию, развитие инноваций, накопление капитала, создают основу для повышения благосостояния населения и социально-экономического роста.

Ключевые слова: иностранное инвестирование, прямые инвестиции, социально-экономическая безопасность Украины, развитие.

The current socio-economic state of Ukraine is characterized by a crisis state through internal and external factors that affect the state of national security. Foreign investments play an important role in creating favorable conditions for the socio-economic development of Ukraine. Most importantly, direct foreign investment can be a source not only for capital, but also for new technologies, job creation, management skills and marketing systems. These resources, in turn, stimulate competition, develop innovation, accumulate capital, and thus create the basis for increasing the welfare of the population and socio-economic growth.

Key words: foreign investment, direct investments, social and economic security of Ukraine, development.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасній економіці одним із чинників, що впливає на ефективний соціально-економічний розвиток, є масштабні інвестиції, що забезпечують оновлення існуючих галузей та підприємств, удосконалюють систему менеджменту, впроваджують нові технології та відновлюють такі передові інфраструктури, як виробництво, транспорт та ринок. Економічна криза в Україні негативно вплинула на інвестиційні процеси в державі. Це призвело до зниження інвестиційної привабливості країни, не повного використання наявного потенціалу. Отже, в умовах

трансформації ринкової економіки ефективно використаний іноземний капітал може стати одним із ключових чинників соціально-економічного розвитку України та формування позитивного іміджу країни на світовій арені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Проблеми залучення іноземних інвестицій в економіку України, управління інвестиціями та ефективність використання інвестицій розглядалися відомими вітчизняними та зарубіжними вченими, серед яких: А. Сміт, М. Міллер, А. Хорст, В.Г. Андрійчук, О.Г. Білорусь, В.Г. Буткевич,

О.В. Гаврилук, Л.Я. Ванькович, С.І. Ковальчук, Н.В. Стукало, С.Е. Сардак, І.О. Стебляк, Н.П. Мешко, О.В. Прокопенко, О.В. Клименко та ін. Проте практика господарської діяльності свідчить про наявність багатьох дискусійних питань, пов'язаних із національною безпекою країни.

Незважаючи на наявні дослідження розвитку іноземного інвестування в Україні різними авторами, у науковій літературі не досліджено вплив іноземного інвестування на соціально-економічну безпеку.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є вивчення впливу іноземної інвестиційної діяльності на стан соціально-економічної безпеки України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Прямі іноземні інвестиції відіграють надзвичайно важливу роль у глобальному бізнесі та міжнародних економічних відносинах. Позитивний вплив іноземного інвестування проявляється у забезпеченні фірми новими ринками та каналами маркетингу, дешевими

виробничими потужностями, доступом до нових технологій, продуктів, навичок та фінансування. Для приймаючої країни або іноземної фірми, яка отримує інвестиції, інвестування стає джерелом нових технологій, капіталу, процесів, продуктів, організаційних технологій та управлінських навичок, тому може стати потужним стимулом для економічного розвитку. В останні десятиліття прямі іноземні інвестиції стали відігравати важливу роль в інтернаціоналізації бізнесу. Реакція на зміни в технології, зростаюча лібералізація національної регуляторної бази, що регулює інвестиції в підприємства, та на ринках капіталу відбулися значні зміни в розмірах, масштабах і методах прямих іноземних інвестицій [1].

У сучасній світовій економіці прямі іноземні інвестиції відіграють значну роль і є загальною формою потоків капіталу. Головним мотивом прямих інвестицій є те, що такі інвестиції можуть забезпечити потреби бізнесу в капіталі, технічних ресурсах, організаційному досвіді [2, с. 4].

Існує кілька різних підходів до визначення прямих іноземних інвестицій серед різних авто-

Таблиця 1

Тлумачення поняття «прямі іноземні інвестиції» (ПІІ) різними авторами [3–11]

Автори	Тлумачення поняття «прямі іноземні інвестиції»
1. В.В. Білоцерківець, О.О. Загорня [3]	Інвестиції капіталу, зроблені для отримання доходу від бізнесу (прибутку) на основі довгострокових економічних інтересів, забезпечують інвестору контроль над об'єктом інвестування.
2. А. Мосса [4]	Процес, згідно з яким жителі однієї країни (країни походження) набувають право власності на активи для контролю виробництва, розподілу та іншої діяльності фірми в іншій країні (країні перебування).
3. О. Разіна, Е. Садка [5]	Інвестиції, що включають довгострокові відносини та відображають довготривалий інтерес та контроль над резидентом у країні джерела (іноземний прямий інвестор чи дочірня компанія) у країні перебування.
4. Н.А. Міклашевська, А.В. Голопов [6]	Певна частина міжнародних інвестицій, пов'язаних із процесом, коли резидент однієї країни (прямий інвестор) купує стійкий вплив на підприємство, яке проживає в іншій економіці (підприємство з прямих інвестицій). Прямі інвестиції передбачають довгострокові відносини між прямим інвестором та підприємством, а також значною частиною управління підприємством, що визначається.
5. С.М. Тесля [7]	Матеріальний та нематеріальний капітал, який виділяється державою, компанією або підприємцем на підприємства за кордоном, для отримання прибутку від бізнесу на умовах довгострокового економічного інтересу та право участі у прийнятті управлінських рішень.
6. І. Драбик [8]	Тип інвестицій, коли іноземний інвестор отримує довгостроковий відсоток для іноземного підприємства. Природа ПІІ вказує на профілі та контрольні мотиви, які супроводжують їх. Окрім очевидного мотивативного результату, другий мотив відображає необхідність прямого впливу інвестора на іноземну компанію через частку у статутному капіталі.
7. Т.В. Майорова [9]	Ділова операція, що означає отримати трохи грошей або майна капітальному фонду юридичної особи в обмін на корпоративні права, видані таким суб'єктом господарювання. Прямі інвестиції можуть бути визначені як процес, який виробляє будь-які цінності на основі інвестицій у контракти. Прямі інвестиції – це такі інвестиції, які становлять понад 10–25% капіталу компанії та мають право брати участь в управлінні підприємством.
8. Л.І. Катан [10]	Визначено два види прямих іноземних інвестицій: початкові інвестиції та реінвестиції, які включають передачу капіталу у формі кредитів та позик між прямими інвесторами та дочірніми компаніями.
9. С.Е. Сардак [11, с. 237]	Розглядає соціальне інвестування як процес, який здійснюється інвестором з урахуванням соціальних, моральних та екологічних наслідків інвестування.

рів. У табл. 1 представлені різні тлумачення поняття прямих іноземних інвестицій.

Таким чином, підсумовуючи різні точки зору, можна сказати, що ПІІ – це реальні інвестиції в активи підприємства, здійснені резидентом іншої іноземної держави на довгостроковий період для отримання стабільного доходу. Стійке економічне зростання в країні, таким чином, зумовлюється іноземним інвестуванням, інноваційним розвитком та ефективною системою менеджменту [12].

ПІІ пов'язані із соціально-економічною безпекою. Термін «соціально-економічна безпека» враховує необхідність витратити зусилля і підтримувати не тільки матеріальні умови для створення та розвитку людського капіталу, більш точно відображає складність розглянутого явища [18, с. 23]. Визначити соціально-економічну безпеку можна як поєднання економічних і соціальних умов, яке забезпечує стійке в тривалій перспективі виробництво найбільшої кількості економічних благ на душу населення оптимальним за певних обмежень способом із найбільшим ступенем незалежності від умов зовнішньої торгівлі та місця країни в світовій економічній системі [4].

Соціально-економічна безпека напряду пов'язана із забезпеченням гідних стандартів життя населення [13, с. 214]. Отже, дуже чітко простежується ланцюжок: іноземне інвестування – підвищення доходів – соціально-економічна безпека – гідний рівень життя населення.

Приплив прямих іноземних інвестицій до відкритості економіки може впливати на приватизацію національних підприємств. Проте наслідок може бути неоднозначним. Якщо компанія купується за конкурентною ціною і «чесним» інвестором, це викличе в майбутньому порожні ефекти [8]. Однак якщо компанія продає за низькою ціною, це може залучити спекулятивний капітал. Саме підприємство взагалі не може

одержувати інвестиційні ресурси, але тільки мати зобов'язання платити прибуток. У макроекономічному масштабі це загрожує погіршенню платіжного балансу країни [2].

Проаналізуємо ситуацію щодо ПІІ в Україні за останні роки. За даними Державної служби статистики України, на початок 2018 р. обсяг ПІІ в економіці становив 39 144,0 млн. дол. США. Динаміка впливу ПІІ в економіку України за період 2010–2018 рр. наведена на рис. 1.

Аналіз інформації, наведеної на рис. 1, свідчить про скорочення обсягів ПІІ в економіці України за досліджуваний період. На нашу думку, це пов'язано із кризовою ситуацією в національній економіці, військовими діями на Сході України, анексією Криму та політичною нестабільністю [19].

Важливо розглянути географічний розріз країн – інвесторів України (рис. 2).

Таким чином, як слідує з рис. 2, найбільшими прямими інвесторами для України є шість країн, але важливо зазначити, що чим більше різноманітність прямих інвесторів, тим менше ризиків залежить від політики цих інвесторів. Усі ці шість країн є європейськими країнами, які зацікавлені у співробітництві з Україною, що є вкрай важливим у рамках євроінтеграційних прагнень України [20].

Можна навести цілу низку аргументів на користь розвитку співробітництва з ЄС з урахуванням особливостей сучасного стану соціально-економічної безпеки України [7]:

1. Протягом десятиліть українські підприємства були фактично відокремлені від світового ринку. Отже, їх вихід на європейський ринок дуже важливий як джерело досвіду та практичних навичок конкурувати з виробниками інших країн, розробляти та впроваджувати стратегію виробничо-комерційної діяльності, що відповідає вимогам та тенденціям світового ринку.

2. Розвиток співпраці з ЄС буде сприяти повному використанню потенціалу України як

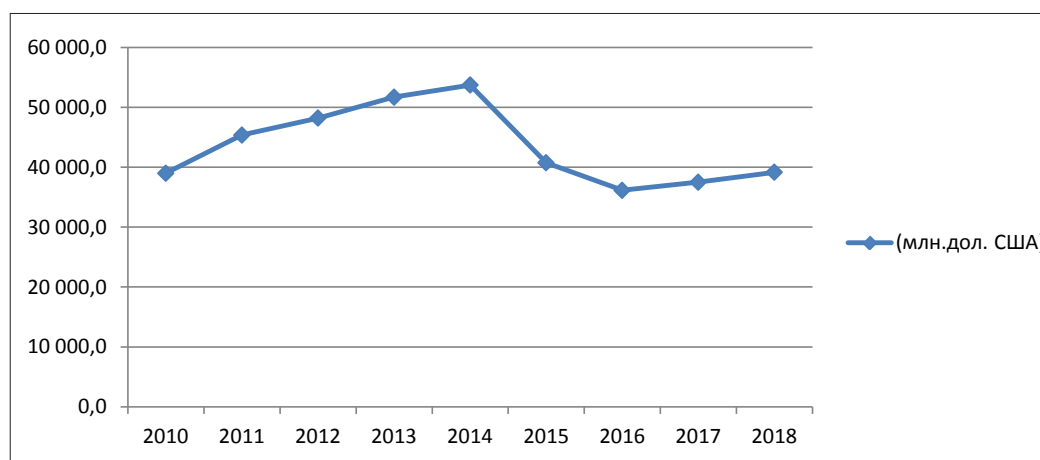

Рис. 1. Динаміка прямих іноземних інвестицій в економіку України в період 2010–2018 рр. (на початок року)

Джерело: складено за даними [16]

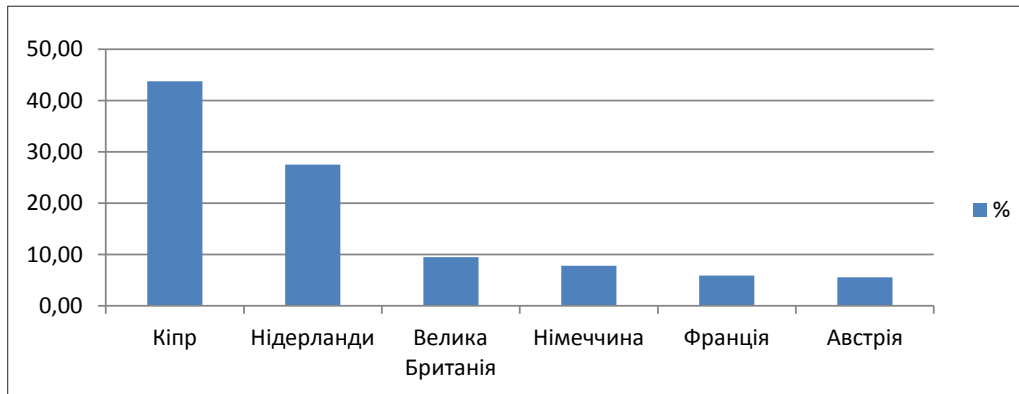

Рис. 2. Розподіл прямих іноземних інвестицій країнами-інвесторами в 2018 р.

Джерело: складено за даними [16]

транзитної країни, що означає збільшення доходів від експорту транспорту та посилення транспортної системи країни.

3. Співпраця України з ЄС є необхідною для технологічних модернізацій та інноваційного розвитку українських підприємств. Промислові технології вітчизняних підприємств відстають від тих, що використовують розвинені європейські країни. Україні бракує капіталу, необхідного для модернізації наявних та створення нових сучасних підприємств [21].

4. Розвиток співпраці з ЄС означає введення відповідних правил та стандартів соціально-економічної політики, поведінки первинних економічних агентів. І це, своєю чергою, сприятиме формуванню прозорого середовища промислової торгівлі та діяльності на національному рівні, який має надзвичайно великий сенс для України.

5. ЄС є невичерпним джерелом функціонування ринку соціально орієнтованої економіки та державного регулювання економічних процесів. Це пов'язано з антимонопольним контролем, ефективною політикою зайнятості.

6. Міжнародний розвиток співробітництва у цілому та економічні відносини з ЄС зокрема безпосередньо впливають на більш раціональний розподіл ресурсів, підвищення ефективності економічних процесів, тобто має позитивні ефекти в довгостроковій перспективі.

7. Європейський фінансовий ринок у сучасних умовах є одним із найбільших у світі. Україні треба мобілізувати кошти, необхідні для забезпечення макроекономічної стабільності, тим самим диверсифікуючи джерела зовнішніх запозичень. Посилення стабільності демократичної системи та її інститутів, забезпечення прозорості українського законодавства, поглиблення європейських цінностей, повага до прав людини є основними політичними перевагами послідовної європейської інтеграції [22].

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, іноземне інвестування в Україні впливає на соці-

ально-економічну безпеку. Нестабільна та кризова ситуація в країні призводить до зменшення іноземного інвестування починаючи з 2014 р., що відображається на соціально-економічному стані країни. Іноземне інвестування створює основу для підвищення добробуту населення, його доходів, сприяє появі нових робочих місць, упровадженню новітніх технологій у виробничий процес, що призводить до соціально-економічного зростання країни. Європейський вектор інвестування України позитивно відбивається на реалізації євроінтеграційних прагнень країни, на її співробітництві з країнами – членами ЄС, на перейманні європейських цінностей українським суспільством.

Поряд із позитивними наслідками іноземного інвестування (створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності, зростання заробітної плати, технічне оновлення виробництва тощо) є й негативний ефект від прямих іноземних інвестицій. Це відбувається тому, що прямі інвестиції переважно пов'язані з контролем іноземного інвестора над діяльністю вітчизняних підприємств, оскільки економіка України слабша, ніж економіка інвесторів ПІІ, виникає проблема захисту національних інтересів. Окрім того, існує небезпека того, що через використання ПІІ та отримання контролю над підприємством іноземний інвестор може усунути вітчизняних виробників від ринку через деградацію якості продукції. Такі наслідки іноземних інвестицій є шкідливими для української економіки, призводять до руйнування ресурсного потенціалу, виїзду коштів за кордон, зниження рівня добробуту. Інший негативний чинник полягає у тому, що інвестор спрямовує кошти до сектору економіки, що є для нього пріоритетом, але не для України, тому залишає найбільш стратегічні та потенційно сильні сфери без фінансування.

Перспективним напрямом подальших наукових досліджень стане розроблення механізму нівелювання негативного впливу іноземного інвестування на соціально-економічну безпеку України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Джеффри П., Сполдінг Б. Розуміння ПІІ. 2005. URL: http://www.goingglobal.com/articles/understanding_foreign_direct_investment.htm.
2. Козак У.Г. Міжнародна економіка. К.: Центр навчальної літератури, 2004. С. 672.
3. Білоцерківець В.В. Міжнародна економіка. Д.: ДУЕП. С. 340.
4. Мосса А. Прямі іноземні інвестиції. Теорія, докази та практика. Уїлтшир, ТОВ «Антоні Роу». 2002. С. 98.
5. Разін А., Садака Е. Прямі іноземні інвестиції: аналіз загальних потоків. Принстон: Принстонський університет Прес, 2007. С. 158.
6. Тесля С.М. Прямі іноземні інвестиції, як економічна категорія, її значення та класифікація. Бюлетень НТПУ України. 2009. Т. 19.3. С. 131–138.
7. Драбик І. Прямі іноземні інвестиції та інші форми розширення транснаціональної корпорації на світовому ринку. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Ekonomika/2008_628/14.pdf.
8. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність. К.: Центр навчальної літератури. 2004. С. 376.
9. Катан Л.І. Фінансові аспекти міжнародних інвестицій. Економіка і менеджмент. 2006. Т. 2–3. С. 26–29.
10. Сардак С.Е., Єгорова І.І. Зміст і спрямування соціально-відповідального інвестування. Глобальні та національні проблеми економіки. № 19. С. 236–240.
11. Сімахова А.О. Теоретичне обґрунтування інноваційно-інвестиційних аспектів забезпечення позитивної соціально-економічної динаміки. Економічний простір. 2012. № 68. С. 114–119.
12. Social economy as a tool to ensure national security / V. Menshikov, O. Volkova, N. Stukalo, A. Simakhova. *Journal of Security & Sustainability Issues*. № 7(2). P. 211–231.
13. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
14. Інвестиційний клімат. URL: <http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q>.
15. Інвестиції в міжнародну економічну діяльність: Статистична збірка. URL: <http://storage.library.opu.ua/online/111/3/invest.pdf>.
16. Іноземні інвестиції: проблеми та перспективи. URL: <http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q>.
17. Полковниченко С.Б., Аркадьева Н.В. Вплив прямих іноземних інвестицій на розвиток української економіки. Бюлетень ЦДІЕ. 2010. С. 79–85.